

AKČNÝ PLÁN REGIÓNU GEMER

SOCIÁLNE PODNIKANIE V RIEDKO OSÍDLENÝCH OBLASTIACH (SOCENT SPAS)

TABLE OF CONTENT

ABSTRACT - ACTION PLAN FOR GEMER	02
ČASŤ 1: VŠEOBECNÉ INFORMÁCIE	04
ČASŤ 2: KONTEXT	05
ČASŤ 3: INFORMÁCIE O AKCIÁCH	08
AKCIA 1: Vytvorenie spoločnej agendy pre sociálne podnikanie na Gemeri na úrovni orgánov štátnej správy a verejnej správy, s presahom na sociálne podnikanie v agro-sektore	08
AKCIA 2: Vypracovanie a realizácia informačnej kampane o sociálnej ekonomike v regióne Gemer	13
AKCIA 3: Názov priority: Tréning trénerov sociálnej ekonomiky (Joint Pilot Action)	18

ABSTRACT - ACTION PLAN FOR GEMER

Project: Social Entrepreneurship in Sparsely Populated Areas

Project Partners: Non-for-Profit Organisation EPIC, Ministry of Labour, Social and Family Affairs of the Slovak Republic

Reference to Policy Instrument

OP Human Resources 2014-2020

Specific objective 6.2.1 Increase the employment of people from marginalized Roma communities through their involvement in the subjects of the social economy

Specific objective 3.1.1. Increase of employment, employability and decrease the unemployment with the special focus on the long-term unemployed, low qualified and people with disability

Context

Gemer region is located in the south-eastern part of Slovakia and with an average 53 inhabitants per km² is considered a sparsely populated area (compared to 110 inhabitants per sq km country average). Administratively the region of Gemer consists of 3 districts, Rimavska Sobota, Revúca and Rožňava, comprises about 200 municipalities and is divided between 2 units of local government: Self-governing region of Banska Bystrica and Self-governing region of Košice.

The region of Gemer suffers from economic underdevelopment, which has been worsened by the out-migration of the young educated people from the region. Due to the persistent high level of long-term unemployment, the 3 districts of Gemer qualify as least developed regions within a government development strategy. Long-term unemployment is seen as the utmost social challenge for the region; this factor also deepens the social and economic marginalisation of Roma communities and other disadvantaged groups in the region.

The development of social enterprises in Gemer, as part of an emerging sector of national economy, will facilitate the increase of employment and increase of employability of the target groups. The Gemer region also suffered from closing down of several key industries in the past. Now it relies on its natural resources, which remain to a large degree untapped. Social entrepreneurship is seen as the developing platform to address these issues and unlock the potential of the region.

In light of interregional learning within the SOCENT SPAs project, the following actions for social entrepreneurship are proposed:

Action 1

Background: Interregional learnings and examples of good practices of social enterprises operating in the area of agriculture combining work integration of disadvantaged groups are seen as successful and viable models for development of new social enterprises for Gemer.

Action to set a common agenda in social entrepreneurship at the level of central and regional administration involved in the region of Gemer. The aim of the action is to create a common guidelines and strategies at the level of state administration to allow for a broader application of social entrepreneurship in the agricultural sector, and related areas.

Subaction: Negotiation between the Ministry of Labour and Ministry of Agriculture

Subaction: Coordination of agenda between Self-governing Region of Kosice and Banska Bystrica in the area of SE and agriculture

Action 2

Background: Baseline studies and partner workshop identified the need build networks and improve infrastructures in relation to awareness raising, education, and access to supporting services for social enterprises.

Action: Elaboration and realisation of information campaign about social entrepreneurship, with focus on social agriculture, in Gemer

Subaction: Preparation of information package on Social Entrepreneurship

Subaction: Realisation of information sessions in Gemer

Subaction: Establishing a curated expert database for social enterprises

Subaction: Coordination and networking

Action 3

Train-the-Trainer - Joint Pilot Action

Background: The baseline studies of partner regions identified the need for tailor-made consulting for social enterprises in SPAs. The main training modules were outlined in collaboration of all partners

Action: Development of MOOC learning modules for consultants and trainers on social entrepreneurship

ČASŤ 1: VŠEOBECNÉ INFORMÁCIE

Projekt:

Sociálne podnikanie v riedko osídlených oblastiach, SOCENT SPAs PGI02359

Partneri projektu:

- Generálne riaditeľstvo pre sociálnu ekonomiku a samozamestnanie - Regionálna vláda Kastílie a Leónu (Španielsko)
- Social Impact (Nemecko)
- NGOD Cives Mundi (Španielsko)
- Laponská univerzita aplikovaných vied (Fínsko)
- Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR (Slovensko)
- Nezisková organizácia EPIC (Slovensko)

Krajina:

Slovensko

NUTS2 región:

Stredné Slovensko, Východné Slovensko

NUTS3 región:

Banskobystrický kraj, Košický kraj

Kontaktná osoba:

Barbora Tholtová, projektová koordinátorka, n.o. EPIC

E-mail:

info@epic-org.eu

barbora.tholtova@epic-org.eu

ČASŤ II - KONTEXT

Akčný plán má za cieľ:

- Investície do programov rozvoja rastu a zamestnanosti
- Program európskej územnej spolupráce
- Iný nástroj politiky regionálneho rozvoja

Názov nástrojov: 2.2.4 OP Ľudské zdroje 2014-2020

Špecifický cieľ 6.2.1 Zvýšiť mieru zamestnanosti marginalizovanej rómskej komunity v subjektoch sociálnej ekonomiky v územiach s prítomnosťou MRK

Špecifický cieľ 3.1.1. Zvýšiť zamestnanosť, zamestnateľnosť a znížiť nezamestnanosť s osobitným dôrazom na dlhodobo nezamestnaných, nízko kvalifikovaných, starších a osoby so zdravotným postihnutím.

Bližšie informácie ku kontextu a spôsobu akým má akčný plán prispieť k rozvoju:

Územie regiónu Gemer pokrývajú tri susediace okresy stredného Slovenska - okres Rimavská Sobota, Revúca a Rožňava, ktoré boli v roku 2015 zaradené medzi 12 najmenej rozvinutých okresov Slovenska. Za najmenej rozvinuté okresy (NRO) sú v zmysle legislatívy¹ považované tie okresy, v ktorých bola v období za aspoň deväť kalendárnych štvrt'rokov počas predchádzajúcich dvanástich po sebe nasledujúcich kalendárnych štvrt'rokov vyššia ako 1,5-násobok priemernej miery evidovanej nezamestnanosti v Slovenskej republike za rovnaké obdobie a zároveň dosiahla aspoň 8 %.

Okres Rožňava z územno-správneho členenia spadá do Košického samosprávneho kraja. Má rozlohu 1 173,34 km², svojou rozlohou sa zaraďuje na 7. miesto v rámci republiky. Žije tu 62 286 obyvateľov a priemerná hustota zaľudnenia je 53 obyvateľov na km². Správne sídlo okresu je mesto Rožňava. V okrese Rožňava sú dve mestá, Rožňava a Dobšiná a 60 obcí.

Vysoká nezamestnanosť rómskeho etnika patrí ku kľúčovým problémom, ktoré musí okres riešiť. Na druhej strane v okrese Rožňava, rovnako ako aj v iných NRO, existuje na trhu práce vyšší dopyt zamestnávateľov po pracovných profesiách ako je ponuka zo strany potenciálnych zamestnancov. Týka sa to hlavne nasledujúcich profesií: strojárstvo - nástrojár, zvarač, strojník, CNC operátor, zámočník, zdravotníctvo - lekár, služby - šička. Dôvodom je pomalé prispôsobovanie sa stredných škôl potrebám trhu práce a nedostatočná atraktivnosť okresu pre prilákanie pracovnej sily z iných okresov.²

Okres Rimavská Sobota leží v Banskobystrickom kraji, v súčasných hraniciach vznikol v roku 1996 a rozprestiera sa na rozlohe 1 471 km². Má druhý najväčší počet sídiel a tým aj miestnych samospráv na Slovensku. V roku 2018 bolo v okrese evidovaných spolu 84 270 obyvateľov, priemerná hustota zaľudnenia je 57 obyvateľov na km². Hlavné špecifiká obyvateľstva okresu spočívajú v zmiešanej národnostnej štruktúre obyvateľstva, hlavne slovenskej a maďarskej národnosti.

¹ Zbierka zákonov SR. Zákon o podpore najmenej rozvinutých okresov a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Dostupné na https://www.slov-lex.sk/static/pdf/2015/336/ZZ_2015_336_20190101.pdf ku 21.6.2019

² Akčný plán rozvoja okresu Rožňava. Dostupné na: https://www.nro.vicepremier.gov.sk/site/assets/files/1128/akcny_plan_rozvoja_okresu_roznava_po_kontrola.pdf. Dostupné ku 21.6.2019

Značná migračná strata, predovšetkým v kategórii mladého obyvateľstva so vzdelaním, prispieva hlavne k zvýšeniu podielu obyvateľstva s nízkou úrovňou vzdelania ťažko uplatniteľného na trhu práce. Okres Rimavská Sobota je dlhodobou oblasťou s najvyššou mierou nezamestnanosti, ktorá sa pohybuje okolo 16%. Výrazným znakom nezamestnanosti v okrese Rimavská Sobota je vysoký podiel dlhodobej nezamestnanosti: až 71 % uchádzačov o zamestnanie je bez práce dlhšie ako rok a až 44 % dlhšie ako štyri roky. Je to raz toľko, ako je slovenský priemer a výrazne viac, ako priemer Banskobystrického kraja³.

Región Gemer je charakteristický dlhodobou vysokou mierou evidovanej nezamestnanosti, ktorej príčiny je potrebné hľadať v nevyváženom hospodárskom rozvoji, v zániku kľúčových subjektov regionálnej ekonomiky, v procese zle zvládnutej privatizácie a reštrukturalizácie ekonomiky. Ďalej je spojený s likvidáciou ťažiarstva a baníctva, a v ostatných rokoch i prepadom poľnohospodárskej výroby a potravinárstva. Vysoká dlhodobá nezamestnanosť sa zároveň môže spájať s nedostatočnými pracovnými návykmi, zlou pracovnou disciplínou, medzigeneračnou chudobou a sociálnym vylúčením. To sú indikácie potreby komplexného prístupu a zavedenia špeciálnych opatrení v oblasti aktívnej politiky trhu práce.

Základnými predpokladmi na rozvoj okresu je tvorba pracovných miest reflektujúca špecifika disponibilnej pracovnej sily a prispôsobovanie štruktúry a kvalifikácie uchádzačov o zamestnanie požiadavkám trhu práce. Okres Revúca sa nachádza na juhovýchode Banskobystrického kraja. Na severe susedí s okresom Brezno, na západe a juhozápade s okresom Rimavská Sobota, na východe s okresom Rožňava a na juhovýchode s Maďarskom. Okres Revúca má rozlohu 730 km², počet obyvateľov 39 736. Hustota osídlenia obyvateľstvom je 54 obyvateľov na 1 km².

V posledných rokoch ďalej pokračuje úbytok obyvateľstva, priemerne v tisícoch obyvateľov ročne a v súčasnosti dosahuje cca. 200 tisíc obyvateľov. Pokračuje tiež starnutie regiónu, ktoré sa v blízkej budúcnosti ešte zhorší odchodom silných populačných ročníkov do dôchodku. Tieto zároveň nie sú dostatočne dopĺňané mladšími vekovými kategóriami⁴.

Zložitá situácia regiónu spočíva tiež v nedostatku kapitálových zdrojov, nevyhovujúcej demografickej štruktúre, nízkej kvalifikačnej úrovni obyvateľstva a odchode kvalifikovanej pracovnej sily z regiónu. V súčasnosti tak región Gemeru dosahuje veľmi nízku úroveň produkcie a nižší stupeň ekonomického rozvoja oproti iným regiónom Slovenska. Nielenže sa nevyužíva prírodný potenciál, ale ani existujúca technická infraštruktúra. Z technicko-dopravnej infraštruktúry je v Juhoslovenskej kotline nadpriemerne zastúpený iba Lučenec, podobne železničná sieť zodpovedá parametrom SR len v meste Lučenec.

Odlahlé oblasti regiónu Gemer sú vzdialené od ekonomických centier, čím je poskytovanie služieb v nich obtiažnejšie. Veľmi často žije v niektorých lokalitách len malé množstvo obyvateľstva, a preto je tu malý dopyt po tovare a službách, čo zapríčiňuje nezaujímavosť investorov, resp. ťažkú udržateľnosť ich investícií. Na druhej strane ani verejná správa tu nie je schopná poskytnúť všetky služby a uspokojiť všetky potreby. Potreby týchto malých vidieckych komunít sú mnohokrát spoločné.

Aj keď sa podarilo výrazne znížiť vysokú mieru nezamestnanosti, ktorá nastala po kríze v roku 2008, skoro na polovicu, stále dosahuje na Slovensko vysoké hodnoty 18%, evidovanej nezamestnanosti 13%, z ktorých 7,8% tvorí dlhodobá nezamestnanosť. Podobne výrazne sa na približne polovicu podarilo znížiť aj počet poberateľov dávok, časť týchto dosahov však možno pripísať zmenám legislatívy a metodiky. Z dlhodobého hľadiska patrí okres Revúca k oblasťom s najvyššou mierou nezamestnanosti, dlhodobou bol na druhej priečke, v súčasnosti je v priemere na tretej priečke v poradí s najvyššou mierou evidovanej nezamestnanosti v Slovenskej republike⁵.

³ Akčný plán rozvoja okresu Rimavská Sobota. Dostupné na:

https://www.nro.vicpremier.gov.sk/site/assets/files/1123/akcny_plan_rozvoja_okresu_rimavska_sobota.pdf Dostupné ku 21.6.2019

⁴ Akčný plán okresu Revúca. Dostupné na:

https://www.nro.vicpremier.gov.sk/site/assets/files/1122/akcny_plan_rozvoja_okresu_revuca.pdf Dostupné ku 21.6.2019

⁵ Prehľad nezamestnanosti v okresoch SR. Dostupné na:

<https://www.indexnoslus.sk/prehľad-nezamestnanosti-v-okresoch-sr-april-2019/> Dostupné ku 21.6.2019

K ohrozeniu sociálneho vylúčenia a odkázanosti na sociálne dávky prispieva strata pracovných návykov počas dlhodobej nezamestnanosti, ale aj nízka vzdelanostná úroveň dlhodobo evidovaných uchádzačov o zamestnanie (UoZ). Podiel UoZ s nízkym vzdelaním je priamo úmerný dĺžke evidencie.

Sociálna ekonomika môže byť vhodným nástrojom a platformou pre obce a ďalších možných záujemcov o sociálne podnikanie, ktorá je schopná lepšie porozumieť a reprezentovať potreby obyvateľov regiónu Gemer, zaistiť efektívnu odpoveď **na miestne problémy vysokej nezamestnanosti**, a to aj v marginalizovaných rómskych komunitách, a aplikovať nové modely pracovnej integrácie do praxe. Akčný plán ma za cieľ zvýšiť **prepojenosť a koordináciu subjektov štátnej a verejnej správy** a ďalších iniciatív zaoberajúcimi sa rozvojom a aplikáciou aspektov sociálneho podnikania na území SR a zvýšiť odborné kapacity hráčov, ktorí sa zasadujú o rozvoj sociálnej ekonomiky a sociálneho podnikania na Gemeri.

Chce zvýšiť prepojenosť aktérov a subjektov zaoberajúcich sa rozvojom sociálnej ekonomiky s cieľom vyššieho zosúladenia v rámci zvýšenia koordinácia a reflektovania potrieb plynúcich z lokálnej úrovne a zvýšiť advokačnú schopnosť komunikovať ako aj **adresovať potrebu regionálneho rozvoja so zameraním sa na sociálne poľnohospodárstvo** s cieľom podporiť zvýšenie povedomia ako aj financovania sociálneho poľnohospodárstva prostredníctvom zefektívnenia dostupných advokačných platforiem.

Chce pritom rozpoznať a identifikovať potreby plynúce z regionálnej úrovne s cieľom zabezpečenia rozvoja regiónu Gemer a napomôcť k využitiu jedinečného potenciálu regiónu v prospech zlepšenia života jeho obyvateľov - jednotlivcov a komunít. Realizácia krokov akčného plánu tak môže napomôcť k širšiemu premietnutiu konceptu sociálneho podnikania do praxe, vzniku nových sociálnych podnikov a tým zvýšiť zamestnanosť a zamestnateľnosť skupín obyvateľstva, vrátane skupín so znevýhodnením či marginalizovaných rómskych komunít.

Príprava akčného plánu pre Gemer

Príprava Akčného plánu prebiehala v rámci realizácie projektu Sociálne podnikanie v riedko osídlených oblastiach SOCENT SPAs v rámci program Interreg Europe. Príprava Akčného plánu regiónu Gemer sa opiera o tieto aktivity:

- Baseline study o regióne Gemer, a ostatných partnerských regiónoch: Brandenbursko, Laponsko, Kastília a León
- Medziregionálna spolupráca a výmeny skúseností medzi partnermi projektu realizované v Španielsku, Fínsku, Nemecku a na Slovensku (2017-2019)
- Regionálne stretnutia partnerov projektu a zainteresovaných strán počas okrúhlych stolov a business breakfast rokovaníach v regióne Gemer (2017-2019)
- Oboznamovanie sa s príkladmi dobrej praxe z regiónu Gemer a ostatných partnerských regiónov, disseminačná činnosť

Na základe viacerých stretnutí interregionálnej výmeny skúseností medzi partnerskými regiónmami boli identifikované tri oblasti podpory sociálnej ekonomiky v SPAs, ktorých rozvoj odráža miestne potreby a priority, a to:

1. **Vytvorenie spoločnej agendy pre sociálne podnikanie s presahom na sociálne podnikanie v agro-sektore na Gemeri na úrovni orgánov štátnej správy a verejnej správy,**
2. **Vypracovanie a realizácia informačnej kampane o sociálnej ekonomike v regióne Gemer**
3. **Tréning trénerov sociálnej ekonomiky (Joint Pilot Action)**

ČASŤ III - INFORMÁCIE O AKCIÁCH

AKCIA 1

Vytvorenie spoločnej agendy pre sociálne podnikanie na Gemeri na úrovni orgánov štátnej správy a verejnej správy, s presahom na sociálne podnikanie v agro-sektore

1. Spojitosť s projektom

Základ tejto akcie bol formulovaný počas medzi-regionálneho stretnutia v Rovaniemi (október 2018) a bilaterálnej návštevy Laponska (máj 2019) na základe úspechov viacerých fínskych sociálnych podnikov, ako napr. príklad sociálneho podniku v **laponskej obci Salla**, či **Kooperatívy Uurto**, organizácie obce Kemijärvi. Študijné návštevy týchto sociálnych podnikov ukázali prístup k podnikaniu, ktorý sa opiera o prírodné danosti tohto regiónu na jeho zatraktívnenie a zlepšenie kvality života pre obyvateľov prostredníctvom vytvorenia pracovných príležitostí v mieste bydliska ale aj pre návštevníkov regiónu cez rozvoj turizmu a súvisiacich služieb. Príklad Kooperatívy Uurto navyše ukazuje inovatívny prístup k vytváraniu medzitrhu práce pre znevýhodnené skupiny, ktorý zahŕňa nielen flexibilné formy zamestnávania, ale aj tréningové a vzdelávacie príležitosti pre zamestnancov. Cieľovou skupinou sú dlhodobo nezamestnaní obyvatelia okolia Kemijärvi, kde v ostatných rokoch došlo k zatvorení viacerých ekonomicky významných podnikov. Hospodárska činnosť Kooperatívy Uurto zahŕňa širšie spektrum činností, vrátane poskytovania služieb stravovania, upratovania, údržby budov či lesníctva. Tieto príklady prepájajú služby zamerané na komunitne orientovaný rozvoj, pričom podniky sú zasadené v prostredí samospráv, či už vo forme zriaďovateľa alebo spolu-vlastníka podnikov. Fungovanie tejto Kooperatívy je inšpiráciou aj z dôvodu rôznorodosti činností, ktoré pokrýva, čím úspešne ukazuje univerzálnosť sociálnych podnikov.

Pozadie tejto akcie vidíme aj v činnosti sociálneho podniku zo Španielska, z ktorého sme mali možnosť nadobudnúť nové poučenia v rámci výmeny skúseností medzi stakeholdermi regiónov na interregionálnom workshope v Rovaniemi (október 2018). Týmto príkladom je sociálny podnik Apadrina un olivo (Adoptuj si olivovník) pôsobiaci v samospráve Oliete, ktorý sa vo svojej ekonomickej činnosti venuje rozvoju poľnohospodárstva a obnoveniu prírodného bohatstva, ktoré je vlastné tomuto regiónu. Podnik zamestnáva znevýhodnené skupiny obyvateľstva (napr. ľudí so zdravotným postihnutím). V kontexte prírodných podmienok regiónu Gemer, a jeho priaznivým klimatickým podmienkam, možno považovať za vysoko vhodný pre sociálne podnikanie v agro-sektore tak ide o vysoko relevantný záver.

Tieto príklady a poučenia, s ktorými sme sa oboznámili v procese medziregionálnych výmen, upevňujú princípy lokálnej produkcie, využívania prírodných zdrojov vlastných regiónov a inovatívnych postupov pri zamestnávaní znevýhodnených skupín, a zdôrazňujú kľúčovú úlohu samospráv v sociálnom podnikaní. Akčný plán regiónu Gemer si dáva za cieľ v širšej miere premietnuť tieto princípy do praxe sociálneho podnikania na Gemeri.

2. Povaha priority

Akcia sa sústreďí na vytvorenie spoločnej agendy pre SE na Gemeri na úrovni orgánov štátnej správy a verejnej správy. Akcia tiež posilňuje spoluprácu v oblasti sociálnej ekonomiky na úrovni samosprávnych krajov, v ktorých leží región Gemer tak, aby pre tento región bola nastavená spoločná agenda v oblasti sociálnej ekonomiky. Za účelom rozvoja sociálneho podnikania a sociálneho poľnohospodárstva v oblasti Gemera chce Akčný plán tiež vytvoriť neformálnu regionálnu pracovnú skupinu pod záštitou samosprávnych krajov, ktorá rozšíri priestor a umožní mapovať priestor sociálnej ekonomiky a identifikovať nové podnikateľské príležitosti v regióne Gemer.

Táto priorita má ambíciu posilniť a **vytvárať priaznivé prostredie** pre rozvoj sociálnej ekonomiky a sociálneho podnikania **na centrálnej úrovni** v rámci aktivít Ministerstva práce sociálnych vecí a rodiny SR vo vzťahu k ostatným orgánom ústrednej štátnej správy tak, aby koncepciu sociálnej ekonomiky reflektovali pri príprave podmienok aktivít vo svojich rezortoch, tiež s osobitným ohľadom **na špecifické postavenie agrosektora** a limitmi spojenými s vykonávaním aktivít v tejto oblasti a potrebou vytvorenia špeciálneho rámca pre výnimky pri podpore zamestnávania v oblasti sociálneho podnikania v agrosektore spojené s uplatňovaním schém štátnej pomoci a ich limitov v ohľade na poľnohospodárstvo /agrosektor/.

Zahrňa tiež prienik sociálnej ekonomiky na regionálnu a miestnu úroveň, na ktorej sa môže realizovať zakladaním sociálnych podnikov najmä v oblasti agrosektora a tak v miestnych podmienkach regiónu Gemer využiť vhodné prírodné podmienky pre **rozvoj podnikateľskej činnosti v rôznych častiach** (poľnohospodárske pestovanie ovocia a zeleniny, lesníctvo, včelárstvo), **ako aj v potravinárstve a súvisiacej druhovýrobe, a turizme.**

Pre riedko osídlené regióny sa v tejto oblasti je vysoko vhodný na uplatnenie konceptu sociálneho poľnohospodárstva, ktorý je však na Slovensku značne nerozšírený. Región Gemer má ambíciu sa stať pilotným regiónom, kde by sa zahájil systematický rozvoj konceptu sociálneho poľnohospodárstva. Agrosektor je vhodnou oblasťou ekonomickej činnosti nových sociálnych podnikov vzhľadom na priaznivé podmienky pre multiplikáciu overených príkladov, s ohľadom na nízke technologické nároky a potrebnú úroveň kvalifikácie zamestnancov a zamestnankýň v podnikoch sociálneho poľnohospodárstva.

Súvis s nástrojom politiky:

Akcia navrhuje nastoliť koordinovaný postup inštitúcií na dvoch úrovniach štátnej správy - ústredná štátna správa a verejná správa (VÚC) smerom k vytvoreniu prostredia pre vznik nových príležitostí pre sociálne podniky, v dôsledku čoho prispieva k zvyšovaniu zamestnanosti v subjektoch SE. Presadením inovatívnych postupov pracovnej integrácie v sociálnych podnikoch akcia prispieva k zvyšovaniu zamestnanosti a zamestnatelnosti znevýhodnených skupín v súlade so špecifickými cieľmi uvedených nástrojov OP Ľudské zdroje

3. Zainteresované strany

Žiadatelia 	Štátna správa 	Verejná správa 	Podporné entity
<p>Farmári</p> <p>Samosprávy</p> <p>Mimovládne organizácie</p> <p>individuálni žiadatelia - FO</p> <p>podnikateľské subjekty</p>	<p>Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR</p> <p>ÚPSVaR SR</p> <p>Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR</p> <p>Úrad splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity</p>	<p>Vyššie územné celky</p> <p>Mestá a obce</p> <p>Združenie miest a obcí Slovenska</p>	<p>miestne akčné skupiny</p> <p>Centrá podpory regionálneho rozvoja:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ CEROGEMA, n.o ▪ Koordinačné centrum pre rozvoj okresu Rožňava, n.o. ▪ Centrum podpory regionálneho rozvoja, n.o ▪ Regionálne rozvojové agentúry (RRA) ▪ Regionálna rozvojová agentúra Rožňava ▪ Agentúra pre rozvoj Gemera ▪ Regionálna rozvojová agentúra, Združenie pre rozvoj regiónu GEMER-MALOHONT ▪ Regionálne centrum sociálnej ekonomiky (BB, KE) ▪ Rozvojová agentúra BBSK ▪ Oblastná organizácia cestovného ruchu ▪ Komunitné centrá ▪ Green foundation - Akadémia sociálneho podnikania ▪ Slovak Business Agency - národné podnikateľské centrá

4. Časový rámec

Osoba a termín   Úloha

Sub-action 1a

MPSVaR (OSE)

Rokovanie s Ministerstvom pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR za účelom vytvárania priaznivého prostredia pre rozvoj sociálnej ekonomiky a sociálneho podnikania v agrosektore

Začiatok: 11/2019

Koniec: 11/2020

Podrobný popis úloh:

1. vyvolanie 1. stretnutia
  - a. zmapovanie status quo prienikov SE a agro-sektora - existujúce možnosti a kompatibilita rámcov a finančných nástrojov, napr. využitie finančných nástrojov pre integračné soc.podniky s činnosťou v agro sektore
  - b. identifikovanie súčasných prekážok pre sociálne podnikanie v agro-sektore, a návrhov na odstránenie
2. 2. stretnutie (do 2/2020)
3. Oslovenie a konzultácia MPSVaR OSE s Ústredím práce vo vzťahu k de minimis v oblasti soc.poľnohospodárstva (do 12/2019)
  - a. zapracovanie záverov do usmernenia
4. vytvorenie usmernenia o využívaní nástrojov v oblasti SE/ agro sektora (do 7/2020)
5. komunikácia záverov smerom k VÚC, IA (RC), ÚPSVaR v regióne a oboznámenie s usmernením (od 8/2020)

Výstupy: usmernenie poukazujúce na možnosti a prekážky rozvoja integračných podnikov v oblasti agrosektora

KPI: vytvorenie pracovných miest, zapojenie znevýhodnených skupín, prístup k financovaniu a čerpanie,

Riziká: nedostatok spolupráce, nedostatok politickej vôle, externé: parlamentné voľby marec 2020

Sub-action 1b

VÚC KE + VÚC BB

Posilnenie koordinácie v oblasti SE na úrovni Košického samosprávneho kraja a Banskobystrického samosprávneho kraja

Začiatok: 10/2019

Koniec: 12/2020

Podrobný popis úloh:

1. Oslovenie VÚC KE a VÚC BB za účelom siet'ovania a koordinácie spolupráce v oblasti SE (10/2019)
2. nastavenie agendy v sociálnej ekonomike so jednotným zameraním na región Gemer ako celok (do 1/2020)
3. stretnutie VÚC KE + VÚC BB, (prípadne s VÚC Prešov, v rámci platformy SK-3 ako najchudobnejšie kraje)
  - a. pripraviť informácie o sociálnom poľnohospodárstve
4. mapovanie sociálnej ekonomiky v súčinnosti s obcami a identifikovanie nových podnikateľských príležitostí v regióne Gemera
5. siet'ovanie obcí prostredníctvom neformálnej skupiny/platformy "Informácie a siet' Gemer" (v spolupráci so ZMOS, podporné agentúry v regióne, VSP a ďalších miestnych aktérov) (od 11/2019)
6. komunikácia záverov rokovania ministerstiev (subakcia 1a) smerom k obciam, regionálnym podporným agentúram, regionálnym aktérom (MAS, VSP)
7. práca v teréne: pokračovanie poskytovania podpory pre obce do 1 000 obyvateľov v oblasti prípravy projektov v rámci Banskobystrického kraja

Výstupy: ucelená stratégia pre rozvoj SE na Gemeri overená v praxi

KPIs: počet spoločných iniciatív v oblasti sociálnej ekonomiky na Gemeri, tvorba pracovných miest, zapojenie znevýhodnených skupín do roku 2021

kvantitatívne: počet stretnutí na úrovni krajov, počet oslovených obcí/ďalších subjektov k tematike SE, počet nových subjektov SE v regióne Gemer do roku 2021

Riziká: nedostatok spolupráce, iné priority mimo oblasti sociálnej ekonomiky a regiónu Gemer

5. - 6. Predpokladané náklady a ich zdroje

Navrhnuté úlohy a aktivity majú prevažne organizačný a koordinačný charakter a nevyžadujú preto výrazný objem finančných prostriedkov. Kroky môžu byť realizované v rámci existujúcich (personálnych) kapacít zúčastnených strán. Na realizáciu akcie č. 1 nie je potrebné vyčleniť výrazný objem finančných prostriedkov a zúčastnení aktéri sú schopní náklady pokryť zo svojich súčasných rozpočtov. Aj keď existujúce programy podpory z európskych fondov výrazne limitujú ich využitie pre aktivity v agrosektore, je možné využiť prostriedky tzv. Nórskeho fondov pre väčšie projektové zámery, ktoré sú v súčasnosti v príprave. Ich časť už bola k júnu 2019 vyhodnotená, ďalšie hodnotiace kolá sú v príprave⁶. Zdrojmi na rozvoj sociálnej ekonomiky disponuje tiež Slovenský investičný holding.

⁶ Zdroj: <https://acfslovakia.sk/podporene-projekty/obcianska-participacia/>

<https://www.eeagrants.sk/programy/miestny-rozvoj-a-inkluzia/vyzvy/> dostupné ku 21.6.2019

Vypracovanie a realizácia informačnej kampane o sociálnej ekonomike v regióne Gemer

1. Spojitosť s projektom

Prevládajúce nízke povedomie a informovanosť o princípoch sociálnej ekonomiky bolo ako spoločná výzva pre rozvoj SE identifikovaná jednotlivými partnerskými regiónmi v základnej porovnávacej štúdií (baseline study). Na základe týchto štúdií partnerstvo pred-definovalo 4 hlavné strategické osi pre rozvoj sociálnej ekonomiky v SPAs, ktoré partneri a stakeholderi ďalej rozpracovali na interregionálnom workshope v Sorii (Apríl 2018). Týmito osami sú: 1) Právny rámec, 2) Finančná a fiškálna podpora 3) Zlepšenie infraštruktúr 4) Sociálne inovácie, siete a spojenectvá.

Jednou zo základných priorít, ktoré boli vyjadrené v rámci kolaboratívneho procesu na spomínanom workshope sú aj šírenie povedomia [o príkladoch dobrej praxe v sociálnej ekonomike] (v rámci línie Inovácie a sietovanie). V druhom rade, prioritou súvisiacou s existujúcim nízkym povedomím o SE je aj nízka dôvera v udržateľnosť sociálnych podnikov, pričom sociálne podniky v SPAs čelia špecifickým výzvam, ako napr. depopulácia a nedostatok kvalifikovaných ľudských kapacít. Odpoveďou, ktorú partneri a zúčastnení stakeholderi na workshope navrhli je poskytovanie podnikateľských konzultácií (lína finančnej podpory).

Záver z interregionálnych vzdelávacích aktivít boli prediskutované aj na regionálnych stretnutiach so stakeholdermi. Zatiaľ čo sú výzvy povedomia a udržateľnosti sociálnych podnikov do určitej miery spoločné vo všetkých regiónoch, v prípade Slovenska a regiónu Gemer sa nízka informovať konkrétnejšie vzťahuje aj na **existujúci zákon o sociálnej ekonomike a sociálnych podnikoch**. Zintenzívnenie poskytovania informácií a budovanie povedomia je preto nevyhnutnou podmienkou k naštartovaniu procesu zakladania sociálnych podnikov v celom spektre zákonom ponúkaných možností. Potreba zvyšovania povedomia, osvety a poradenstva pre sociálne podniky, (MSP) či záujemcov bola potvrdená aj na regionálnom stretnutí stakeholderov z Gemera v Rimavskej Sobote (December 2018).

2. Povaha Akcie 2

V rámci tejto akcie bude vypracovaná a realizovaná informačná kampaň o sociálnom podnikaní, so zameraním na agro-sektor, v regióne Gemer. Cieľom akcie je zvyšovať povedomie o sociálnej ekonomike, koordinovane poskytovať záujemcom a potenciálnym subjektom sociálnej ekonomiky informácie o sociálnom podnikaní. Priorita cieľi na zvyšovanie miery informovanosti o sociálnom podnikaní na Gemeri, a zvýšenia životaschopnosti sociálnych podnikov pomocou posilnenia ich podnikateľských zručností. Mala by byť dosiahnutá posilnením sietovania regionálnych centier sociálnej ekonomiky s Národným podnikateľským centrom v oblasti podnikania.

Ako nástroje zvyšovania povedomia a posilňovania kapacít soc.podnikov budú využité informačné balíčky a informačné stretnutia v rámci regiónu Gemer. Individuálne poradenstvo pre sociálne podniky prostredníctvom priamych konzultácií s odborníkmi bude sprostredkované s pomocou expertnej databázy pre oblasť sociálnej ekonomiky. Databáza bude mať doplnujúcu funkciu k informáciám o sociálnom podnikaní poskytovaným cez regionálne centrá sociálnej ekonomiky (NP ISE), k informačným materiálom a zdrojom dostupných na poli SE, ktoré budú poskytované v spolupráci RC SE s Národným podnikateľským centrom v oblasti podnikania a zvyšovaním povedomia o SE pomocou nástrojov v kompetencii VÚC.

Akciu pri realizovaní informačnej kampane doplní vzájomná spolupráca s regionálnymi agentúrami regionálneho rozvoja a centrami podpory regionálneho rozvoja s cieľom zvyšovania kompetencií a zvyšovania povedomia o SE.

Súvis s nástrojom politiky:

Nízke povedomie o princípoch a nástrojoch sociálneho podnikania zostáva jednou z hlavných prekážok jeho širšieho presadenia v praxi. Porozumenie princípov sociálnej ekonomiky na strane potenciálnych záujemcov o sociálne podnikanie (vid'. zoznam stakeholderov) je základným predpokladom naštartovania vytvárania sociálnych podnikov, ktoré budú viesť k zvyšovaniu zamestnanosti znevýhodnených skupín, a ich zamestnatelnosti v súlade so špecifickými cieľmi nástrojov politik OP Ľudské zdroje.

Sociálne podniky v riedko osídlených oblastiach čelia špecifickým výzvam, akými sú depopulácia, nedostatok kvalifikovaných pracovných síl, problémy marginalizovaných komunit. Koordinovaná osвета a budovanie povedomia o sociálnom podnikaní, v spojitosti s posilnením možnosti konzultácie s expertmi z rôznych sektorov businessu má potenciál pomôcť soc.podnikom na **tieto výzvy reagovať** a posilniť tak ich udržateľnosť, tvorbu a nárast počtu pracovných miest v sociálnych podnikoch, zefektívniť integráciu znevýhodnených skupín do pracovného procesu a prispieť tak k napĺňaniu pozitívnych sociálnych dopadov v regióne.

Národný projekt Inštitút sociálnej ekonomiky preberá a napĺňa úlohu informovania a poskytovania informácií potenciálnym žiadateľom o sociálne podnikanie, čím vytvára želanú synergiu pre zacielenie na región Gemer.

3. Zainteresované strany

Rozloženie zainteresovaných strán ako pri Akcii 1.

4. Časový rámec

sub-akcia 2a

MPSVaR, IA **Príprava informačného balíka o sociálnom podnikaní v agro-sektore**

Začiatok: 10/2019

Koniec: 12/2020

Podrobný popis úloh:

1. definovanie tematických okruhov balíčka (všeobecné a špecializované pre agro-sektor) (12/2019)
2. koordinácia prispievateľov/autorov tematických častí (agro) (12/2019)
3. editovanie balíka, publikácia 03/2020
4. šírenie informačného balíka cez regionálne podporné agentúry, regionálnych stakeholderov, prostredníctvom sietí SE 06/2020
5. review process 10-12/2020
6. pokračovanie šírenia informačného balíka po revízií 12/2020

Výstupy: online verzia informačného balíka, tlačaná verzia informačného balíka, leaflet

KPI: počet prijímateľov infobalíka (naživo a online)

Stakeholderi: RC SE, MVO, centrá podpory regionálneho rozvoja

sub-akcia 2b

MPSVaR, IA Realizácia informačných stretnutí

Začiatok: 6/ 2020

Koniec: 12/2020

1. identifikovanie publika a stakeholderov
2. premietnutie info-balíka /SE+agro/ formátu stretnutí, prispôsobenie obsahu
3. realizovanie informačných stretnutí na Gemeri
  - a. stretnutia budú realizované okresných mestách (Rimavská Sobota, Revúca, Rožňava)
  - b. zapojenie médií

Výstup: 3 uskutočnené stretnutia v regióne, počet participantov 25 účastníkov na každom stretnutí do 12/2020

KPI: zvýšenie povedomia, umožnenie sieťovania, prístup k finančným nástrojom, zapojenie znevýhodnených skupín, počet mediálnych výstupov

Stakeholderi: RC SE BB, RC SE KE, MPSVaR SR, podporné regionálne agentúry

Riziká: nízky záujem o účasť

sub-akcia 2c

IA, regionálne podporné agentúry

Vytvorenie a spravovanie uzatvorenej databázy konzultantov v oblasti sociálnej ekonomiky

Začiatok: 10/2019

Koniec: 12/2020

Cieľom tejto sub-akcie je vytvorenie konceptu a procesu operacionalizácie prístupu k expertnej databáze konzultantov pre oblasť sociálnej ekonomiky. Databáza bude mať dopĺňujúcu funkciu k informáciám o SE poskytovaným cez RC, k informačným materiálom a zdrojom dostupných na poli SE.

K databáze získajú prístup žiadatelia / soc.podniky na základe odkazu cez RC alebo regionálne podporné agentúry, v prípade, že otázku či praktický problém žiadateľa nie je možné zodpovedať z dostupných informačných zdrojov pod záštitou RC/ podpornej agentúry, žiadateľ bude v poslednej inštancii odkázaný na databázu externých expertov.

1. baseline study: mapovanie existujúcich kompetencií a úloh pri poskytovaní informácií a poradenstva potrebných pre SE
2. zrealizovať úvodný networking event + prezentácia baseline study
3. zapojenie expertov (konzultanti/ pro bono)
4. vytvorenie procesu na zaangažovanie expertov (otvorená výzva, prihláška, výberový proces) a výberových kritérií
5. vytvorenie uzatvorenej databázy
6. operacionalizácia a spravovanie databázy 12/2020
7. promovanie databázy v SPAs od 2021
  - a. zapojenie médií

Výstup: zvýšenie povedomia o SE, zlepšenie prístupu k informáciám a službám,

KPI: počet poskytnutých hodín, počet kontaktov, mediálnych výstupov

Náklady: cez poplatky žiadateľov, pro bono, v rámci existujúcich úloh regionálnych podporných agentúr

Stakeholderi: MPSVaR, RC SE, SBA, regionálne podporné agentúry, mimovládne organizácie, VÚC, Sociálni inovátori, business sektor

sub-akcia 2d

Posilnenie spolupráce, vytvorenie prepojení a zvyšovanie povedomia o SE a jej využitia v praxi podnikania v podmienkach regiónu Gemer

Začiatok: 10/2019

Koniec: 12/2020

1. Posilniť siet'ovanie kapacít regionálnych centier sociálnej ekonomiky s Národným podnikateľským centrom v oblasti podnikania
2. Zvyšovanie povedomia o SE pomocou nástrojov VÚC (napr. Náš kraj na cestách) a siet'ovanie kapacít regionálnych centier sociálnej ekonomiky s Green Foundation za účelom poskytnutia podpory neziskovým iniciatívam na Gemeri
3. Podpora a priame poradenstvo s využitím kapacít Národného podnikateľského centra a Slovak Business Agency s cieľom zvyšovania kompetencií v pre fázu start-upu a v oblasti kompetencií stredného manažmentu, ako aj priameho poradenstva v oblasti verejného obstarávania a pomoci pri tvorbe biznis plánov. V oblasti sociálneho podnikania zas túto kapacitu majú Green Foundation v spolupráci s SLSP
4. Vzájomná spolupráca s regionálnymi agentúrami regionálneho rozvoja a centrami podpory regionálneho rozvoja s cieľom zvyšovania kompetencií a zvyšovania povedomia o SE, konkrétna pomoc pri konzultáciách pri tvorbe biznis plánov

Výstup: zvýšenie povedomia o SE, zlepšenie prístupu k informáciám a službám,

Dopady: počet poskytnutých hodín, počet kontaktov so subjektami SE

stakeholderi: MPSVaR, RC SE, Slovak Business Agency, regionálne podporné agentúry, mimovládne organizácie, VÚC, Sociálni inovátori, business sektor

5. Predpokladané náklady

Navrhnuté úlohy a aktivity majú prevažne koordinačný a organizačný charakter a nevyžadujú preto výrazný objem finančných prostriedkov.

Koordinácia a siet'ovanie bude realizovaná v rámci existujúcich kapacít štátnych a verejných inštitúcií. Náklady na prípravu informačných materiálov - v rámci existujúcich kapacít + kontraktovanie externých expertov/ dodávateľov.

Náklady na realizáciu informačných stretnutí.

Konzultácie cez databázu expertov SE - rôzne (mechanizmus financovania bude vypracovaný, možné sú rôzne formy angažovania (cez poplatky žiadateľov, pro-bono, externé financovanie).

6. Zdroje predpokladaných nákladov:

Náklady: cez poplatky žiadateľov, pro bono, v rámci existujúcich úloh regionálnych podporných agentúr a centier podpory regionálneho rozvoja.

Tréning trénerov sociálnej ekonomiky (Joint Pilot Action)

1. Spojitosť s projektom

Kolaboratívny proces mapovania potrieb jednotlivých regiónov, ktorý bol súčasťou partnerského workshopu v Sorii (apríl 2018) umožnil partnerom a stakeholderom identifikovať aj potrebu tréningu konzultantov (lína Zlepšenie infraštruktúr) pre oblasť sociálneho podnikania ako aj vytvorenie nových príležitostí na vzdelávanie v oblasti sociálneho podnikania (formálne, neformálne a praktické).

Koncepcia tréningov bola ďalej rozpracovaná na workshope v Sorii (máj 2019) a jej základná myšlienka spočíva v sprístupnení konceptu sociálnej ekonomiky čo najširšiemu okruhu odbornej verejnosti pomocou verejnej online vzdelávacej platformy.

Skúsenosti sociálneho podniku La Exclusiva, príkladu dobrej praxe z regiónu Kastília a León, slúžili na zmapovanie rôznych životných etáp sociálneho podniku, a špecifických výziev, ktorým podnik operujúci v riedko osídlených oblastiach čelí. Výstupom tohto kolaboratívneho procesu v ktorom sa zúčastnili partneri a stakeholderi je index oblastí, ktorý posluží na vývoj tréningového materiálu v 4 hlavných moduloch.

2. Povaha akcie

Nakoľko otázka odbornej prípravy konzultantov pre sociálne podnikanie je spoločnou potrebou pre všetky partnerské regióny, ktorá bola identifikovaná v úvodných štúdiách (2017), bola táto priorita sformulovaná do podoby spoločnej pilotnej akcie. Táto akcia je spoločnou iniciatívou projektového partnerstva s cieľom vytvoriť nové špecializované nástroje pre odbornú prípravu a vzdelávania konzultantov pre oblasť sociálneho podnikania, so zameraním na potreby riedko osídlených oblastí. Výstupom tejto akcie bude vytvorenie tréningových modulov a pilotné zavedenie tréningového materiálu v partnerských oblastiach vo formáte MOOC (massive open online course).

Existujúca infraštruktúra pokrývajúca tréningy a odbornú prípravu konzultantov nedostatočne odpovedá na špecifické potreby sociálnych podnikov, obzvlášť tých ktoré operujú v riedko osídlených oblastiach. Orgány ústrednej štátnej správy a verejnej správy v súčasnosti nemajú kapacity na vytvorenie špecializovaných a prispôsobených modulov pre cieľovú skupinu.

Prijímateľmi tejto akcie sú konzultanti z business sektora ako aj ďalší, ktorí si chcú rozšíriť odborné znalosti o princípy z oblasti sociálnej ekonomiky, so zameraním na riedko osídlené a vidiecke oblasti.

Súvis s nástrojom politiky:

Tréning trénerov, ako forma odbornej prípravy konzultantov, je dôležitým aspektom cieleného posilnenia podpornej infraštruktúry pre sociálne podniky v SPAs. Posilnenie podpornej infraštruktúry zjednoduší prístup k špecializovanému poradenstvu pre SE, prispeje k posilneniu udržateľnosti a rastu sociálnych podnikov, čím je v stredno- a dlhodobom horizonte podporené zvyšovanie zamestnanosti a zamestnateľnosti znevýhodnených skupín v subjektoch sociálnej ekonomiky, v súlade so špecifickými cieľmi vyššie uvedených nástrojov politiky.

3. Zainteresované strany

Prijímatelmi tréningu pre trénerov sú predovšetkým zástupcovia stakeholderov v kategórii “Podporné entity” (rozdelenie stakeholderov pri Akcii 1).

4. Časový rámec

Začiatok: 1/2020

Koniec: 12/2020

Popis úloh:

1. príprava učebného modulu v 1 z tematických oblastí
2. pripomienkovanie ostatných tematických modulov
3. preklad a jazykové prispôsobenie tematických modulov do národných jazykov
4. zabezpečenie technického riešenia
5. oslovenie cieľových skupín účastníkov
6. pilotné spustenie tréningu trénerov 8/2020
7. uzatvorenie pilotu 12/2020

KPI: počet účastníkov, počet účastníkov, ktorí dokončili kurz, počet hodín konzultácií poskytnutých SE v SPAs

5. Predpokladané náklady

Vid' rozpočet Pilotnej akcie

6. Zdroje predpokladaných nákladov:

Vid' rozpočet Pilotnej akcie

Dátum: 24. jún 2019 .....

Podpisy zástupcov zainteresovaných organizácií: .....

Názov organizácie: Nezisková organizácia EPIC, ...

Ministerstvo práce sociálnych vecí a rodiny SR .....

This report was elaborated for the project “SOCENT SPAs: Social Entrepreneurship in Sparsely Populated Areas” (PGI02359) in the framework of the Interreg Europe Programme. The content of this publication is the sole responsibility of the author and can in no way be taken to reflect the views of Interreg Europe Programme. The programme authorities are not liable for any use that may be made of the information contained therein.